

nekaj več o Slovencih, predvsem pa naj bi dobili objektivno, znanstveno podprto podobo o njihovi ljudski kulturi, drugačno, kot jim jo je svojčas pokazal Georg Graber. Avtor je zbral le značilnejša poglavja iz življenja koroških Slovencev in upošteval tako letni kakor tudi življenjski cikel. Pospremi jih s kratkim, a temeljitim narodoslovnim okvirom, s čimer pokaže vpletenost ljudske kulture koroških Slovencev v indoevropsko skupnost, ne pozablja pa organskih vezi z rojaki na sončni strani Karavank. Začenja s časom novega leta, ki mu na čelo postavlja Miklavževno, nato božič, tepežkanje, nadaljuje pa z novoletnim in trikraljevskim koledovanjem in s Sredozimko (Pehetro babo in Torko). Sledi prva stopnica človeškega življenja, rojstvo. Uvaja ga poglavje o škopnjaku, razplete pa opis čarov in vrah ob porodu. Nadaljevanje je posvečeno pomladanskim šegam - najprej spuščanju cerkvic na svečnico v Železni Kapli, nato pa predstavitvi koroškega pustovanja in tako značilnega jurjevanja. O veliki noči govori naslednji razdelek. Avtor opiše pasijonske igre (kapelsko in Drabosnjakovo), bogate velikonočne šege in »binkoštnega kralja«, sklene pa z opisom štehanja. Nato sledi pogled v življenjski cikel. Obširni razdelek opisuje koroške ženitovanske šege od vabljenja do prihoda neveste na novi dom. Pri poletnih šegah so predstavljene šege ob kresu, med jesenskimi pa žegnanjske šege, šege ob spravilu letine, ob žetvi lanu in teritvi, posebej še nastop »šimeljna« med večerno pojedino teric. O zadnji stopnici življenjskega cikla, smrti, govori predzadnji razdelek - o smrti v hiši do pogrebnih šeg. Delo sklence poglavje o antičnem miselnem svetu in njegovih usedlinah v ljudskem verovanju koroških Slovencev. Sicer se pa avtor ne ustavlja pri podobnostih z nemškimi sosedi, pač pa odkriva slovanske korenine mnogih šeg in verovanj. Nekoliko iz okvira tega sklepnega poglavja W. Bauma o sv. Lihardi. Dobrodošla je sklepnna beseda, ki se končuje s pesniškimi besedami Friedr. Perkoniga o povezavi izročila koroških Slovencev z davnino. Seznam literature in virov ter kratka predstavitev avtorjevega življenja in dela končujeta knjigo, ki ji je Mohorjeva oskrbela prikupno opremo, Tatjana Angerer pa prijetne vinjete. Dobro izbrane slike dopolnjujejo besedilo. Upamo, da bo knjiga dosegla svoj namen: biti še eden izmed mostov med obema narodnima skupnostima na Koroškem in pospeševati med ljudmi dobre volje medsebojno razumevanje in spoštovanje. Oboje je pogoj za mirno sožitje dveh narodnosti, ki ju je zgodovina postavila v isti prostor. Poleg strokovne narodopisne tehtnosti je delo Pavleta Zablattnika tudi v tem neprecenljiv prispevek.

Niko Kuret

Maja Godina, *Iz mariborskih predmestij*. O življenju in kulturi mariborskih delavcev v letih 1919 do 1941. Maribor, Založba Obzorja, 1992, 209 strani.

Delo Maje Godine obsega dopolnjeno besedilo magistrske naloge avtorice in govori, kot pove že podnaslov, o življenju in kulturi mariborskih industrijskih delavcev v času med obema vojnama. Knjiga obsega poglavja o razvoju mariborske industrije v obdobju od leta 1919 do 1941 (15-26), o izvoru, socialni in nacionalni sestavi mariborskega delavstva (27-35), o razvoju delavskih naselij in stanovanjski kulturi v njih (36-66), prehrani in oblačilni kulturi (67-97), o družini, družinskem proračunu in družinskih šegah in navadah (98-116), zdravstvu (127-132) in nazadnje o prostem času, društvenem in političnem delovanju in organiziranosti mariborskega delavstva, njihovem odnosu do šolstva, cerkve, vere itd. (133-165).

Sledi pregled najpomembnejših raziskav življenja in kulture delavcev v etnoloških strokah nekaterih evropskih držav; na Češkem in Slovaškem, Poljskem, Švedskem, v Avstriji in nekdanji Zahodni Nemčiji. Iz uvodnega razdelka (11-14) o predmetu obravnave, virov in literature pa je razvidna tudi dokaj skromna tovrstna slovenska bera, saj avtorica lahko, poleg nekaj študentskih nalog, na prste prešteje etnološka dela, ki se ukvarjajo izrecno z načinom življenja industrijskih delavcev, ali nekaterih drugih profesionalnih skupin, ki bi sodile v krog urbane etnologije.

Naslovi poglavij, ki jih je avtorica očitno povzela iz izjav svojih informatorjev, kot so »Lastna hiša, srednja družina ...«, »Kruha nikoli nismo stradali ...«, ali »Ljubav je vedno enaka ...« na posrečen in nekonvencionalen način uvajajo obravnave posameznih kulturnih sestavin mariborskega delavstva; stavbarstva in stanovanjske kulture, prehrane in družinskih šeg in navad itd. Hkrati nakazujejo *poljudnejši* način obravnave zbranega etnološkega gradiva, ki živahnost in živopisnost izbranih naslovov nadaljujejo s številnimi navedbami izjav informatorjev. Podpirajo jo tudi fotografije (skoraj 60 jih je), ki so zelo skrbno (i)zbrane in vsekakor predstavljajo posebno mikaven del knjige in bi bile nekatere vredne posebne obravnave in

obdelave. Delo bo zato zagotovo našlo širši krog bralcev in ne bo omejeno le na strokovno etnološko publiko.

Nekaj pripomb pa bi ob ocenjevanju knjige M. Godine vendarle veljalo zapisati. Najprej to: v raziskavi »o življenju in kulturi mariborskih delavcev« bi vsaj eno poglavje le moralo biti namenjeno obravnavi kulture delovnega mesta in fenomenu dela kot pomembne sestavine načina življenja delavcev. Avtorica sicer v obravnavo ostalih kulturnih sestavin vpleta številne drobce iz te problematike, vendar se to za celovito obravnavo in zastavljen cilj ne zdi dovolj izčrpno.

Druga pomanjkljivost dela je morda preveliko izpostavljanje oz. iskanje tipičnosti pri tem ali onem obravnavanem kulturnem elementu in premajhna pozornost nasprotnim polom in ekstremom posameznih pojavov. Kljub temu, da avtorica uporablja številne arhivske vire, se zdi, da je ta napaka utemeljena na prevelikem opiranju na izjave informatorjev, kar avtorico privede do nekoliko deskriptivne in idilične slike obravnavanih tem. Seveda se te teme zaradi časovne oddaljenosti izmikajo našemu neposrednemu opazovanju in spoznavanju, vendar se je še vedno mogoče dokopati do dejstev, ki so nekoliko pod površjem obravnavanih kulturnih sestavin, v spominu informatorjev pa so že precej olepšane in idealizirane.

Naj navedem še kak konkreten primer; informatorjevo resnično trditev »kruha nismo nikoli stradali« (67) postavi avtorica v naslov poglavja o prehrani, kasneje pa pristavlja, da je bila prehrana pomanjkljiva, kar je seveda tudi res. S tem zamudi priložnost, da bolj eksplicitno predstavi drugi pol življenja mariborskih delavcev - kulturo skrajne bede, ki je seveda *resnica* le enega dela informatorjev. Krivico pa bi delali avtorici, če ne bi zapisali tudi, da je iz skrbno zbranih podatkov o družinskem proračunu, kultura bede pazljivejšemu bralcu povsem očitna. Na osnovi izračunov eksistenčnih minimumov iz leta 1923 in 1936 ugotavlja, da so ga dosegali le samski delavci (99). Vrsta podatkov o stanovanjski bedi, kriminalu, pomanjkljivi higieni je navedena tudi v poglavju o nastanku in razvoju delavskih kolonij v Mariboru.

Podobno je s trditvijo, da je pri obleki »prevladovala skromnost in funkcionalnost«, kar lahko velja le za (manjši?) del mariborskega delavstva, zlasti v kriznih zgodnjih tridesetih letih, ko je bilo v Mariboru 5645 nezaposlenih, pri čemer je bilo (spet po avtoričinih podatkih) zaposlenih v tekstilni industriji okrog 7000 delavcev. Za ta čas, pa tudi prej in kasneje, si najbrž marsikatera delavska družina niti skromnosti ni mogla privoščiti.

Za trditev: »Kljub težkemu gmotnemu položaju delavskih družin so bili otroci v njih zaželeni« (105) se prav tako zdi, da je nastala pod vplivom izjav nekaterih informatorjev in je ne gre čisto posplošiti. Iskanje nasprotnih odgovorov pri informatorjih je iz razumljivih razlogov težko, če že ne nemogoče. Vendar bi se dalo (tudi pod vplivom izsledkov A. Puhar v delu Prvotno besedilo življenja) slutiti tudi drugačne resnice. Tabela iz leta 1923 (57), ki navaja stanovanjski standard gospodinjstev, ki prebivajo le v eni sobi (torej spadajo med najrevnejše plasti mariborskega delavstva) po podrobnejšem pregledu to morda potrjuje. Navedenih je 1200 gospodinjstev z nekaj manj kot 4800 člani, od katerih jih tretjina šteje le tri člane, več kot 85% njih pa manj kot pet članov.

Tako lahko rečemo, da taka trditev že v objavljenem gradivu nima posebne opore, saj si je nemogoče predstavljati, da bi si starši v takih stanovanjskih razmerah želeli veliko otrok. In jih tudi niso imeli, vsaj velika večina ne dosti več kot tri, sredstva za preprečevanje donositve ploda pa so delavske žene zagotovo dobro poznale. Seveda pa gre pri razkrivanju tovrstnih tančin načina življenja tudi za (ne)moč naše lastne metode - s pogovori na terenu prodreti in razkriti tako subtilne in skrite plati življenja, zelo individualne usode in razmišljanja. Nenazadnje pa je mnogo odvisno tudi od tega, ali smo imeli srečo najti informatorje, ki našo tovrstno radovednost sploh lahko potešijo.

Ne glede na zapisane pripombe pa obseg in izčrpnost opisov navedenih kulturnih sestavin življenja mariborskih delavcev uspešno dopolnjuje avtoričino hotenje raziskati življenje v Mariboru v obdobju med vojnama. Maja Godina je namreč leta 1986 že izdala knjigo Maribor 1919-1941, ki predstavlja obširen in izčrpen oris družabnega življenja v Mariboru. Hkrati delo potrjuje tudi teze o mnogih sorodnih potezah načina življenja v drugih slovenskih industrijskih središčih pred letom 1941.

Slovenski industrijski delavci in njihovo življenje, delavska kultura in njen odnos do »drugih« urbanih kultur bi si prav gotovo zaslužili nekaj več pozornosti etnologov. V tem pogledu je delo Maje Godine posebno pomembno in dragoceno, saj je po več kot dveh desetletjih od izdaje Kremenškove disertacije o ljubljanskem delavskem naselju Zelena jama in desetletje

kasnejši obravnavi Galjevice Mojce Ravnik, slovenska etnologija zdaj bogatejša še za delo Maje Godine o mariborskih delavcih.

Jože Hudaes

Aija Janelšina - Priedite, Als die Bäume sprechen konnten. Zur Funktion des Bildes in Kārlis Skāls Mārcienis. Ein Beitrag zum europäischen Kunstmärchen. Acta Universitatis Stockholmiensis 3. Stockholm, Stockholm Studies in Baltic Languages, 1987, 261 strani.

Kārlis SKALBE (7.11.1879 - Vecpiebalga (Latvija) - † 16.4.1945, Stockholm) je eden največjih klasičnih latvijskih literarnih ustvarjalcev, čeprav v njegovem opusu ni velikih literarnih del, dram ali romanov. Njegovo umetniško delo obsega največ pesmi, kratko prozo in pravljice. Kritiki so si enotni v visokem vrednotenju njegovega dela in njegova popularnost na domačih tleh ni komercialna, ampak izhaja iz neke globlje identitete sprejemalcev njegove kulture. Skalbe je izrazil kolektivno nezavedno latvijske biti in ga oblikoval v arhetipske podobe, pravi švedska raziskovalka Aija Janelšina - Priedite, ki je pripravila doktorsko disertacijo o metaforiki v Skalbejevih pravljicah. Med odličnimi zastopniki, ki so poetično tradicijo folklornih pravljic nadaljevali in razvili v profesionalno umetnost, je pomemben pesnik in mojster pravljice K. Skalbe. Od zunaj gledano ustvarja lirске, estetske skice, ki pa so vsebinsko v tesnem dialogu z naravo, folkloro, s celim družbenim okoljem. Čeprav latvijski literarni kritiki poudarjajo narodnostni značaj Skalbejevih pravljic, si je avtorica zastavila za cilj svojega dela pokazati na njihovo povezanost z evropsko tradicijo umetnih (umetniških?) pravljic. Zunaj latvijske kulturne sfere je Skalbejevo ime še malo znano, čeprav so posamezne pravljice prevedene v več jezikov; nemško, rusko, estonsko, litovsko, angleško, francosko, dansko, madžarsko, švedsko in češko. Je tudi med redkimi latvijskimi avtorji, ki so prišli v mednarodne literarne leksikone.

V središču pričujoče monografije je torej metaforika. O njej je Skalbe dejal: »Primer in metafor mi ni treba iskati, podarjajo se mi same; celo bojevati se moram proti njim, da me ne prevladajo.« Doslej je v strokovni diskusiji veljalo stališče, da so Skalbejeve metafore, primere in alegorije sintaktično preproste konstrukcije, ki izhajajo iz trivialnega vsakdana, narave, živalskega sveta, domačijstva. So romantični banalni klišeji. Nasproti temu avtorica ugotavlja, da študij folklorne in umetne pravljice odkriva, da so Skalbejeve jezikovne figure le drobec iz velike verige podob, ki obsegajo metafore, simbole, alegorije in ideje in so deloma individualnega izvira, deloma povezane s kulturnim in socialnim okoljem. Diskusiji in definiciji metafore je posvečeno eno celo poglavje.

Medij, v katerem deluje metafora, je tokrat /Skalbejeva/ umetna pravljica. Ta žanr je evidentno ločen od slovstvene folklorne, vendar brez zadrege posega vanjo in vzame iz nje, kar ji ustreza. Eksemplarična predstavitev razvoja nemške in ruske umetne pravljice naj bralcu pomaga slediti kompliciranemu nastanku in razvoju te literarne vrste, v kateri se ustna in pisna tradicija dotikata, kar stalno povzroča neke vrste trenje. Latvijska umetna pravljica je le na robu posegala vanj. V stoletnem razvoju je pri Skalbeju dosegla vrhunec. Toda čeprav avtor spada k pisateljem, ki so prišli v legendo, ni postal predmet obsežnih literarnozgodovinskih raziskav. Njegovo delo je še vedno slabo raziskano. Pravzaprav je to prvo, široko zastavljeno znanstveno delo o omenjenem latvijskem pisatelju, zato se avtorica ni odločila za kvantitativno ampak za kvalitativno analizo. Prav ob njegovih pravljicah je nemara mogoče največ reči o Skalbejevi tehniki metaforiziranja. V štirih poglavjih avtorica podrobno razčlenjuje, kako se metafore generirajo znotraj določenih pravljic in njihove vsote. Težko je reči zbirke, ker iz knjige ni razbrati, da bi avtor kakšno pripravljal, drugače bi bila menda ja omenjena. Takšno sklepanje potrjuje tudi avtorčina pripomba, da ni vnaprejšnje določitve, kaj je pri Skalbeju kratka proza in kaj pravljica. Pri obravnavi literarnih vplivov na Skalbeja je omenjena cela vrsta avtorjev umetnih pravljic F. Hoffman, W. Hauff, M. Gorki, O. Wilde, H. C. Andersen, a najbolj je vplival nanj A.N. Tolstoj. S slovstveno folkloro je bil K. Skalbe najbolj živo v stiku v treh obdobjih, ob pobegu na Finsko (1906-1907) in Norveško (1908-1909) in v zaporu 1. 1912/13. Različne elemente iz različnih folklornih plasti je povezal z vsakdanjimi dogodki, tako da je njihov izvir mogoče odkriti le pri skrbni mikroanalizi. Skalbejeva pravljica namreč ni parafraza folklorne, ampak samostojen izdelek pesnika, ki tke metafore svobodne fantazije in elemente folklorne v subtilno sintezo.

Primerjava pravljice o morski devici (die Seejungfrau) pri Andersenu, Wildu in Skalbeju omogoča le-tega vključiti v intertekstualnost evropske umetne pravljice.